

Nr 23

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad.

Genom en den 31 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 181, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

med särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad

Med ändring av vad lagen om fastighetsbildning i stad innehåller här- emot stridande förordnas, att inom sådana delar av Kiruna stad, för vilka jordregister skall föras, skola beträffande laga skifte å område, som är att jämställa med skifteslag varom förmåles i 1 kap. 2 § under 1 lagen om delning av jord å landet och som icke tidigare skiftats, föreskrifterna i sistnämnda lag och i lagen den 5 juni 1909 (nr 53 s. 8) innefattande vissa bestämmelser angående laga skiften i Jukkasjärvi och Karesuando socknar av Norrbottens län äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda förslaget får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att vissa skiftesförrättningar inom landsbygds- områden av Kiruna skola handläggas med tillämpning av samma bestämmelser som skulle ha gällt, därest områdena icke tillhört stad.

Inledning

Genom resolution av Kungl. Maj:t den 24 oktober 1947 erhöll Jukkasjärvi kommun med dess dåvarande område stadsrättigheter från och med den 1 januari 1948. Staden skulle benämnas Kiruna.

Sedan laga skifte begärts å vissa inom staden belägna områden, vilka vid en år 1896 fastställd avvitrning i Jukkasjärvi socken avskilts från kronans marker, samt till följd av förrättningsansökningarna vissa förberedande utredningsarbeten och inventeringar verkstälts av lantmåterimyndigheterna, anmälde överlantmätaren i Norrbottens län genom skrivelse den 10 november 1954 till lantmåteristyrelsen, att behov av särskilda lagbestämmelser syntes föreligga för att de sökta skiftena skulle kunna genomföras. Med anledning därav inkom styrelsen den 28 januari 1955 till Kungl. Maj:t med framställning (stencilerad) om särskild lagstiftning för skiftesverksamheten i Kiruna stad.

Över framställningen har efter remiss utlåtanden avgivits av hovrätten för Övre Norrland, ägodelningsdomaren i Gällivare domsaga, lantbruksstyrelsen, som bifogat yttrande från lantbruksnämnden i Norrbottens län, skogsstyrelsen, som bifogat yttrande från skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län, länsstyrelsen i Norrbottens län, som bifogat yttrande från drätselkammaren i Kiruna, samt överlantmätaren i Norrbottens län.

Gällande rätt

För fastighetsbildning i stad gäller i princip bestämmelserna i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad (fastighetsbildningslagen), vilka bestämmelser närmast är avpassade för typiska stadsbyggnadsförhållanden. Med anledning av att städerna numera icke sällan omfattar betydande områden av ren landsbygdskaraktär har emellertid möjlighet öppnats att inom stad i stället tillämpa vissa av de för fastighetsbildningen på landsbygden gällande reglerna, vilka i huvudsak återfinns i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet (jorddelningslagen) och lagen den 18 juni 1926 om sammanläggning av fastigheter å landet (sammanläggningslagen). Enligt lag den 27 februari 1948 med särskilda bestämmelser om fastighetsbildning inom vissa områden av stad (här betecknad 1948 års lag) äger sålunda Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, att där så påkallas av hänsyn till jordbruksnäringen eller skogsbruket förordna att beträffande område av stad, i stället för de i fastighetsbildningslagen meddelade bestämmelserna om avstyckning av område som ej ingår i tomtindelning och om sammanläggning av stadsägor, vad för landet är stadgat om avstyckning och sammanläggning skall äga tillämpning med vissa i lagen angivna undantag. Sådant förordnande skall icke gälla beträffande mark, som ingår i stadsplan eller som enligt byggnadsplan,

fastställd efter den 1 januari 1948, är avsedd för annat än jordbruksändamål.

Vid tillkomsten av 1948 års lag behandlades frågan huruvida jorddelningslagen i sin helhet — alltså även dess regler om laga skifte — borde kunna bli gällande inom stadsområde, men tanken på en sådan utvidgning av lagstiftningen avvisades. Beträffande laga skifte gäller alltså huvudregeln om fastighetsbildningslagens tillämplighet inom stad, oavsett om förordnande enligt 1948 års lag meddelats eller ej. Utan betydelse för tillämpligheten av fastighetsbildningslagen är även frågan huruvida jordregister enligt förordningen den 13 juni 1908 angående jordregister skall föras i staden i stället för fastighetsregister enligt de för stad gällande bestämmelser, vilket sistnämnda register i det följande betecknas stadsregister. Enligt gällande registreringsbestämmelser skall stadsregister i princip alltid finnas upplagt för en stads hela område, men Kungl. Maj:t eller myndighet Kungl. Maj:t bestämmer äger, där det med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligt, förordna att i stället jordregister skall föras.

Fastighetsbildningslagens föreskrifter om laga skifte återfinns i 6 kap., där förutsättningarna för institutets tillämpning regleras i 1 §. Enligt första stycket av denna paragraf må laga skifte äga rum allenast för utbrytande av kvotdelar av fastighet eller av område, som vid mätningförrättning undantagits för delägares gemensamma behov eller lämnats oskiftat. Vid sådant laga skifte, vanligen kallat klyvningsskifte, skall med vissa i följande paragrafer av kapitlet angivna undantag gällande bestämmelser om laga skifte av jord på landet i tillämpliga delar lända till efter rättelse.

Utöver stadgandet i 1 § första stycket om klyvningsskifte innehåller denna paragraf i andra stycket en föreskrift, som ger möjlighet till laga skifte å förut skiftad jord, s. k. omskifte. Enligt denna föreskrift må Kungl. Maj:t, där särskilda omständigheter sådant föranleder, medgiva omdelning av redan skiftad stadsjord, och äger Kungl. Maj:t i sammanhang därmed bestämma skifteslagets omfattning ävensom meddela de föreskrifter i övrigt beträffande skiftet, som må finnas erforderliga.

Vid sidan av jorddelningslagens regler om laga skifte gäller för vissa landsändar särskilda stadganden. Av intresse i detta sammanhang är lagen den 5 juni 1909 innefattande vissa bestämmelser angående laga skiften i Jukkasjärvi och Karesuando socknar av Norrbottens län (här betecknad 1909 års lag), vilken författning ännu är gällande. Enligt lagens ingress skall beträffande laga skiften i de i rubriken angivna båda socknarna de särskilda bestämmelserna i lagen lända till efter rättelse jämte de angående laga skifte i allmänhet gällande föreskrifter, såvitt dessa föreskrifter ej strider mot vad i lagen stadgas.

I skifte, varå 1909 års lag är tillämplig, skall endast ingå inrösningsjord samt så mycket av återstående jord som oundgängligen erfordras för att bereda delägarna så lämpligt och redigt skifte av inrösningsjorden som be-lägenheten medger. Om delägare som innehar minst hälften av skifteslagets

skattetal det yrkar, skall i skiftet ytterligare intagas så mycket av skogsmarken, som må erfordras för att tillägga varje ägolott nödig husbehovsskog (1 §). Bestämmandet av skifteslagets omfång enligt angivna regler får dock icke medföra att skifte kommer att, såvitt gäller Jukkasjärvi socknen, omfatta mer än hälften av skifteslagets hela areal enligt avvitringshandlingarna (2 §). Utan hinder av dessa stadganden må ägodelningsrätten föreskriva utsträckning av skiftets omfattning om och i den mån sådant finnes oundgängligen nödigt för vinnande av lämpligt och redigt skifte (4 §).

Lantmäteristyrelsen

I sin framställning har lantmäteristyrelsen till en början återgivit vissa delar av överlantmätarens skrivelse den 10 november 1954 samt därefter redogjort för sin uppfattning om behovet av en lagstiftningsåtgärd.

Jämlikt bestämmelserna i § 19 i 1873 års stadga om avvitring i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker skulle, framhöll styrelsen, vid avvitring iakttagas att gemensamt område tilldelades hemman och nybyggen, som hörde till en by eller eljest hade sådant läge att de syntes lämpligen kunna utgöra ett skifteslag. Sådana enheter hade i praxis hänförs till skifteslag som avsågs i 1 kap. 2 § under 1 jorddelningslagen — alltså till s. k. primära skifteslag. Såsom framgick av överlantmätarens redogörelse fick stor tveksamhet anses föreligga huruvida skiftesreglerna i fastighetsbildningslagen var tillämpliga på dylika primära skifteslag, som innefattade ett flertal jordregisterfastigheter. Fastighetsbildningslagens regler för skifte, i den mån ej var fråga om omskifte, avsåg fastighet eller område, som vid mättningsförrättning undantagits för delägares gemensamma behov eller lämnats oskiftat. Med fastighet avsågs ursprungligen »stadsägan», vars svarighet inom jordregisterområde var »jordregisterfastigheten». Något behov av skifte å angivna primära skifteslag förelåg ej vid fastighetsbildningslagens tillkomst. Förekomsten av sådana skifteslag var en följd av att betydande landsbygdsområden införlivats med stadssamhällena.

Beträffande sättet att lösa den föreliggande lagstiftningsfrågan fann styrelsen, i anslutning till vad överlantmätaren anfört, att landsbygdsreglerna för skifte borde bli tillämpliga på de vid avvitringen utbrutna primära skifteslagen. För en sådan lösning talade enligt styrelsens åsikt även den omständigheten att lagen den 18 juni 1926 om säkerhet för utbekommande av vissa ersättningar i anledning av laga skifte eller annan jorddelningsförrättning därigenom blev tillämplig på ifrågavarande skiften. Med hänsyn till de stora ersättningsbelopp som vid skiften av detta slag brukade utgå mellan delägare syntes det önskvärt att i nämnda lag angiven säkerhet för utbekommande av vissa ersättningar blev tillämplig vid skiftena i fråga.

Såvitt styrelsen hade sig bekant var skiften av ifrågavarande slag å primära skifteslag endast aktuella i Kiruna. En begränsning av en ny lagstiftning till Kiruna i enlighet med vad överlantmätaren föreslagit syntes styrelsen därför lämplig. Lagstiftningen borde med hänsyn till de omfattande skiftesarbeten inom staden, vilka påbörjats, bl. a. genom omfattande inventeringar, snarast möjligt genomföras för att ligga till grund för de avgörande skiftesbesluten. En sådan lösning föregrep ej och påverkade ej heller det arbete med revision av fastighetsbildningslagstiftningen, som anförtratts åt 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Lantmäteristyrelsen har på grund av det anförda föreslagit, att i en särskild lag upptages bestämmelse av i huvudsak det innehållet att jorddelningslagen skall tillämpas i fråga om laga skiften å sådana primära skifteslag inom Kiruna stad, vilka ej tidigare skiftats.

Lantmäteristyrelsen har vidare behandlat vissa med tillämpningen av 1909 års lag inom Kiruna sammanhängande problem. Därvid har styrelsen sammanfattningsvis anført, att 1909 års lag erbjöd bestämda fördelar framför jorddelningslagen. Anledning att upphäva lagen för Kirunas jordregisterområde enbart för att detta kommit under annan administration förelåg ej enligt styrelsens mening. Något sådant torde icke ha avsetts i samband med stadsbildningen. I klarläggande syfte syntes dock i den nu föreslagna lagbestämmelsen böra stadgas att, jämte jorddelningslagen, 1909 års lag skall äga tillämpning vid skiftena i fråga.

Yttrandena

Lantmäteristyrelsens framställning har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissmyndigheter.

Beträffande behovet av den föreslagna lagstiftningsåtgärden har *ägodelningsdomaren i Gällivare domsaga* framhållit, att den rådande oklarheten beträffande den rättsliga grunden för de aktuella skiftena snarast möjligt borde undanröjas och att detta icke lämpligen kunde ske på annat sätt än genom lagstiftning. Liknande synpunkt har framförts av *lantbruksstyrelsen och drätselkammaren i Kiruna*.

Mot utformningen av lantmäteristyrelsens förslag har icke riktats någon anmärkning. Att göra jorddelningslagens skiftesregler direkt tillämpliga på de med förslaget avsedda områdena har enligt särskilda uttalanden av *lantbruksstyrelsen* och *lantbruksnämnden* ansetts naturligt och lämpligt.

Departementschefen

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anförde vid lagrådsremissen bl. a. följande:

»I de fall, då stadsregister icke skall uppläggas för stad och stadsägoindelning alltså icke genomföres, kan den situationen inträffa att 6 kap. 1 § fas-

tighetsbildningslagen, tolkad efter sin ordalydelse, lägger hinder i vägen för ett skifte, som i och för sig kan vara önskvärt. Ett odelat skifteslag, bestående av flera registerfastigheter med gemensam ägovidd, är sålunda icke direkt hänförligt till något av de i stadgandets första stycke angivna skifteslagen, och en tillämpning av andra stycket, som förutsätter en tidigare delning av skifteslaget, kan icke ifrågakomma. Även om skäl kan anföras till stöd för en mindre snäv tolkning av stadgandet, kan man icke bortse från möjligheten att vid rättslig prövning en delning av dylikt skifteslag icke kommer att anses tillåtlig. Något vägledande domstolsavgörande av denna fråga föreligger icke.

Enligt det anförda måste det alltså anses ovisst, huruvida de med lantmäteristyrelsens framställning avsedda avvitringsenheterna, som består av ett flertal fastigheter och icke tidigare undergått laga delning, kan underkastas laga skifte. Utan särskild lagstiftning torde klarhet i denna fråga icke kunna vinnas med mindre handläggningen av de sökta förrättningarna fortsätter och prövning av förrättningarnas laglighet i vanlig ordning kommer till stånd. Med hänsyn till vikten av att få till stånd ett snabbt avgörande synes det önskvärt att frågan löses lagstiftningsvägen. Genom en särskild lagstiftningsåtgärd undviker man även risken av att betydande kostnader förgäves blir nedlagda på förrättningarna. Såsom framgår av bl. a. lantbruksnämndens yttrande är skiftenas genomförande av stor betydelse såväl för det allmänna som för de enskilda fastighetsägarna. Icke minst för näringslivet i orten är det en angelägenhet av vikt att brukningsförhållandena inom dessa avvitringsenheter blir uppordnade utan onödigt dröjsmål. På grund av nu angivna omständigheter bör det snarast bli fastslaget att hinder mot förrättningarna inte möter av formella skäl och jag förordar därför att den föreliggande frågan regleras genom särskild lagstiftning.

Lantmäteristyrelsen har föreslagit att lagstiftningsåtgärden begränsas till att avse endast Kiruna. I princip är det naturligtvis mindre tilltalande att meddela sådana särbestämmelser för ett enstaka område. Med hänsyn främst till att fastighetsbildningslagstiftningen är föremål för en allmän översyn samt att en lösning av den för Kirunas del väckta frågan icke bör fördröjas eller kompliceras anser jag det dock försvarligt att genomföra den föreslagna begränsade lagstiftningen och alltså icke föranstalta om en utvidgning därav till andra städer, där något behov av särskild reglering i detta hänseende icke yppats.

Beträffande den huvudsakliga innebörden av de särskilda lagbestämmelserna torde, i enlighet med vad samtliga de myndigheter funnit som uttalat sig i frågan, böra stadgas, att såvitt gäller vissa i lagen angivna skiftesförrättningar i Kiruna jorddelningslagens skiftesregler skall lända till efterrättelse. Med en föreskrift av detta innehåll kan förrättningarna genomföras utan hinder av de begränsningar av skiftesmöjligheterna som 6 kap. 1 § fastighetsbildningslagen må innehålla. Då föreskriften även kommer att ha till följd att förrättningarna skall handläggas utan iakttagande av de i övrigt i fastighetsbildningslagen meddelade särbestämmelserna om skifte men dessa

bestämmelser allttjämt synes böra gälla inom den egentliga stadsbebyggelsen, bör föreskriften, såsom ock föreslagits, göras tillämplig allenast inom jordregisterområde. En sådan begränsning är så mycket mera befogad som behov av särlagstiftning beträffande områden med stadsregister icke visats föreligga. Det av lantmäteristyrelsen anmärkta förhållandet att jorddelningslagen saknar regler om val i stad av gode män torde icke, såsom styrelsen även funnit, föranleda några olägenheter vid tillämpning i stad av jorddelningslagen i stället för fastighetsbildningslagen.

Vad angår frågan om vilka skiftesförrättningar som med stöd av den särskilda lagen skall handläggas enligt landsbygdsreglerna bör, med hänsyn till lagstiftningens syfte att skapa garantier för att de på avvitringsenheterna begärda skiftena kan komma till stånd, de ifrågasatta bestämmelserna gälla förrättningar på skifteslag, som i likhet med avvitringsenheterna är att anse såsom primära och som icke tidigare delats. Att såsom berörts i ett remissyttrande utsträcka bestämmelserna att avse jämväl förrättningar på sekundära skifteslag samt omskiften skulle föra längre än som betingas av det angivna syftet med lagstiftningen och kan medföra konsekvenser, som icke helt kan överblickas i detta ärende. Ehuru det onekligen från vissa synpunkter skulle vara fördelaktigt med enhetliga regler beträffande samtliga skiften inom stadens landsbygd, anser jag det därför icke tillrädligt med en sådan utvidgning. Beträffande omskiftesförrättningar må för övrigt erinras om att fastighetsbildningslagen tillåter sådana, låt vara efter Kungl. Maj:ts medgivande, och att den Kungl. Maj:t tillerkända rätten att meddela erforderliga bestämmelser i tillämpningen ansetts möjliggöra att fastighetsbildningslagens särbestämmelser ersattes med motsvarande regler i jorddelningslagen.

Vad beträffar frågan om giltigheten av 1909 års lag inom Kiruna synes mig ett klarläggande böra ske, såvitt gäller förrättningar som berörs av den nu föreslagna lagstiftningen. Att på den föreliggande utredningen undanta förrättningarna från tillämpning av bestämmelserna i 1909 års lag anser jag icke kunna komma i fråga. Dessa bestämmelser måste allttjämt anses fylla en viktig funktion till förhindrande av skadlig uppdelning av skogsmarken.

Den föreslagna lagen torde böra träda i kraft dagen efter den, då lagen utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Den nya lagen bör vinna tillämpning även beträffande förrättningar, som påbörjats före lagens ikraftträdande, och detta bör gälla även i fråga om förrättning, som redan avslutats vid ikraftträdandet men beträffande vilken slutlig prövning då ännu ej ägt rum. Härför erfordras icke särskild övergångsbestämmelse.»

Lagrådet

Lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran.

Utskottet

Enligt det genom propositionen framlagda lagförslaget skall vissa skiftesförrättningar inom Kiruna stad handläggas med tillämpning av samma bestämmelser som skulle ha gällt, därest det varit fråga om förrättningar på landet. Anledningen till att frågan om särskild lagstiftning blivit aktuell är att laga skifte begärts å vissa områden, vilka genom s. k. avvittring på 1890-talet avskilts från kronans mark och tilldelats vissa hemman, tillhöriga enskilda personer. Områdena är belägna inom den del av staden, som har typisk landsbygdskaraktär. Enligt särskilt förordnande registerföres fastigheterna där i jordregister, d. v. s. den i princip för fastigheter på landet avsedda registerformen. Vid undersökningar, som företagits i anledning av framställningen om laga skifte, har det visat sig vara tveksamt, om de regler, som gäller för fastighetsbildning i stad och som närmast är avpassade för typiska stadsbyggnadsförhållanden, över huvud möjliggör ett genomförande av de begärda laga skiftena. Dessa regler torde nämligen ej vara skrivna med tanke på sådana förrättningar, varom här är fråga. Såvitt känt har svårigheter av nu nämnt slag uppkommit endast i Kiruna.

Den föreslagna lagen avser att undanröja den angivna tveksamheten samt att möjliggöra, att de fastighetsbildningsregler, som ur saklig synpunkt ter sig mest ändamålsenliga i de ifrågavarande fallen, blir tillämpliga. Såsom framgår av det redan sagda har man i detta syfte föreslagit, att lagen om delning av jord på landet skall tillämpas i stället för den eljest gällande lagen om fastighetsbildning i stad. Dessutom föreslås skola gälla en lag av mera speciell natur, nämligen lagen den 5 juni 1909 innefattande vissa bestämmelser angående laga skiften i Jukkasjärvi och Karesuando socknar av Norrbottens län. Sistnämnda lag avser att förhindra en skadlig uppdelning av skogsmark, varav de ifrågavarande områdena till stor del består.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot det genom propositionen framlagda lagförslaget och får därför hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 10 maj 1955

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Albert Hermansson, Grym, Ivar Nilzon, Axel Jansson, Herbert Hermansson, Ebbe Ohlsson* och Krügel;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Ålman, Johansson i Torp, von Seth*, Levin, Andersson i Ryggestad, Berggren och Jansson i Benestad*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.